

**OBČANSKÝ ZÁKONÍK A
DALŠÍ PLATNÉ PRÁVNÍ
NORMY VZTAHUJÍCÍ SE K
OPATROVNICTVÍ,
NEDOBROVOLNÉ
HOSPITALIZACI A
INFORMOVANÉMU
SOUHLASU**

JUDR. JAN HUTAŘ, NRZP ČR

OPATROVNÍK

- Pojem opatrovník se vyskytuje celkem v 237 platných právních předpisech. Velkou většinu z nich tvoří mezinárodní smlouvy různého typu, především pak konzulární úmluvy.
- Pro účely této konference se zaměřím na úpravu v Občanském zákoníku a Občanském soudním řádu.

OBČANSKÝ ZÁKONÍK

- Pojem ‚opatrovník‘ se vyskytuje ve 4 ustanoveních, jmenovitě § 27, § 29, § 460 a § 468. Ustanovení § 460 a 468 se vztahují k problematice dědictví a jsou tedy z našeho pohledu irelevantní, stejně tak jako případ upravený v § 29 podle kterého se ustanovuje opatrovník osobě, jejíž pobyt není znám, je-li to třeba k ochraně jejích zájmů nebo z jiného vážného důvodu.

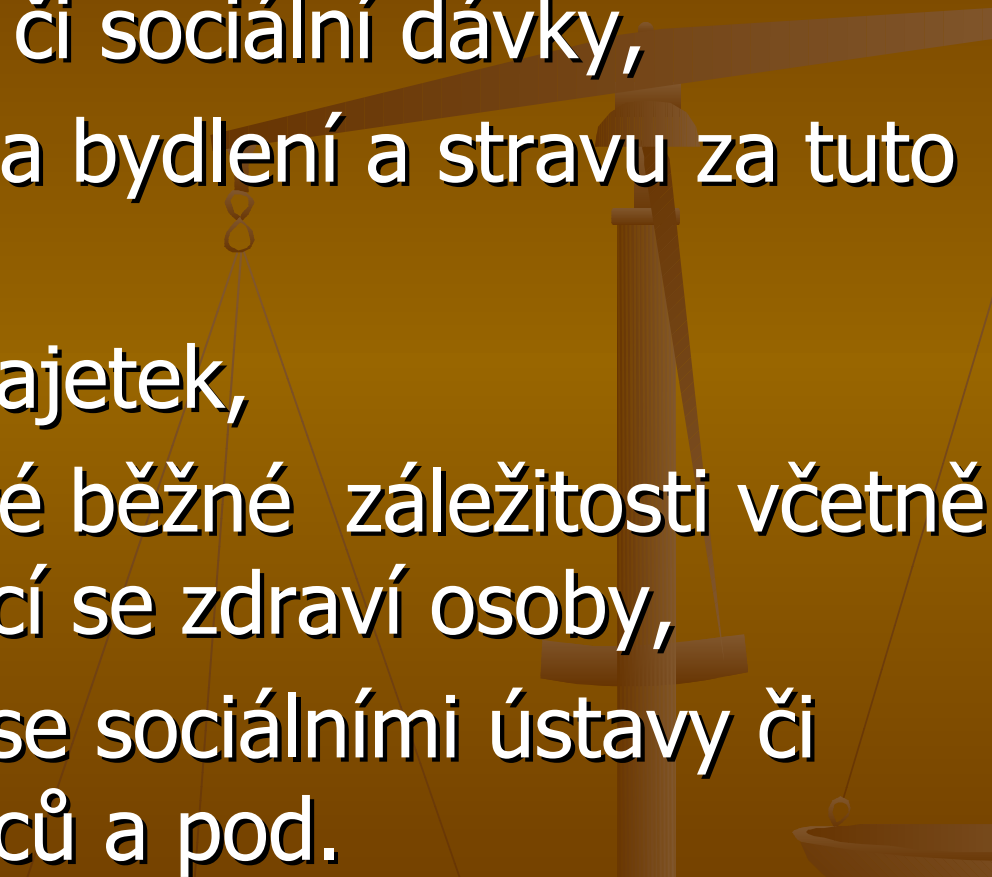
Funkce opatrovníka §27

Opatrovník je zákonným zástupcem fyzické osoby, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena.

Opatrovníka ustanovuje soud.

Nemůže-li být opatrovníkem ustanoven příbuzný fyzické osoby ani jiná osoba, která splňuje podmínky pro ustanovení opatrovníkem, ustanoví soud opatrovníkem orgán místní správy, popřípadě jeho zařízení, jestliže je oprávněno vystupovat svým jménem.

Typická oprávnění opatrovníka

- přebírat důchod či sociální dávky,
 - hradit náklady na bydlení a stravu za tuto osobu,
 - spravovat její majetek,
 - vyřizovat veškeré běžné záležitosti včetně záležitostí týkající se zdraví osoby,
 - jednat s úřady, se sociálními ústavy či domovy důchodců a pod.
-

Komu se opatrovník ustanovuje § 10

§ 10

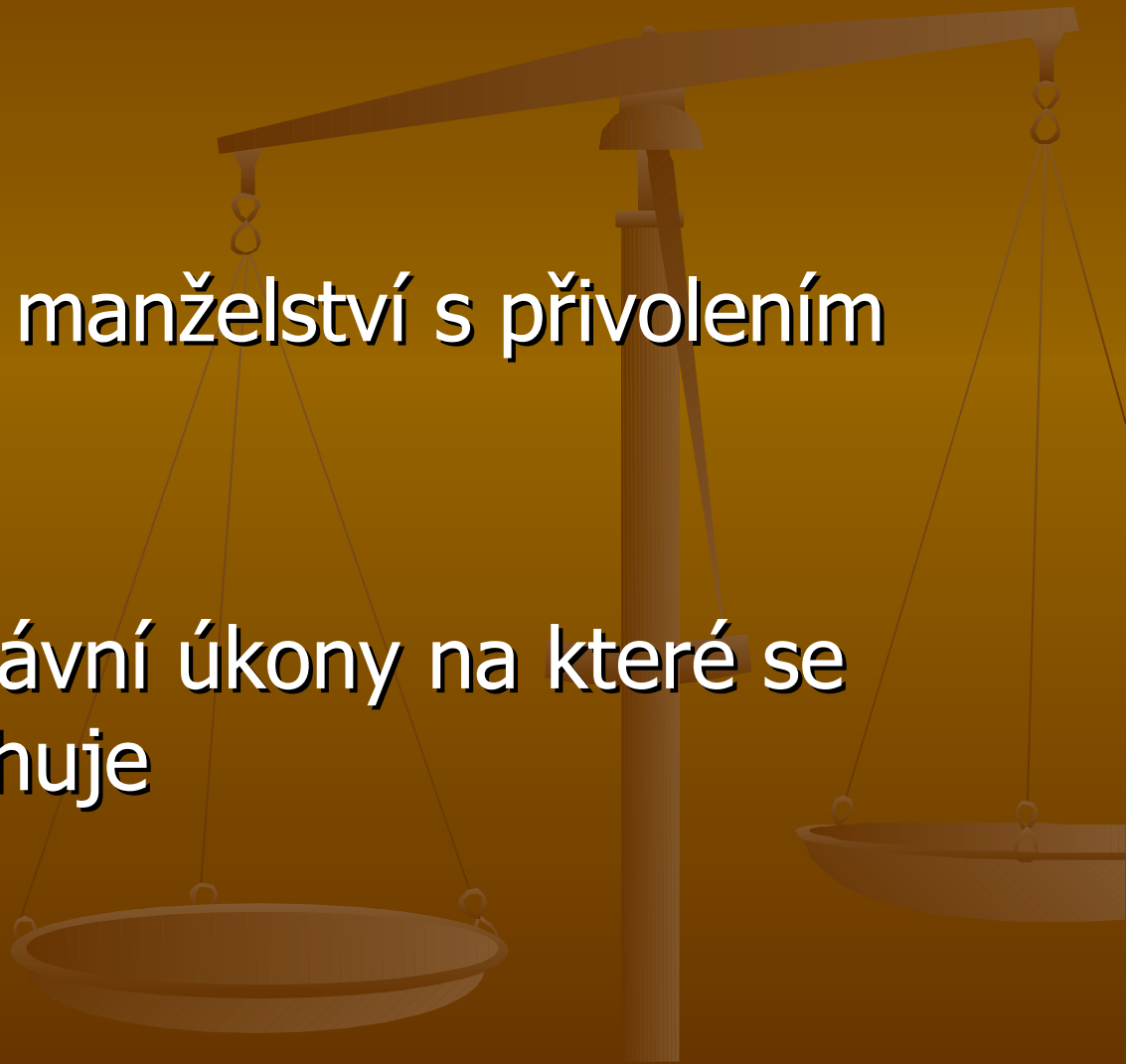
Fyzické osobě která pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony a soud ji způsobilosti k právním úkonům zbavil.

Fyzické osobě pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo z jiných důvodů je schopna činit jen některé právní úkony a soud její způsobilost k právním úkonům omezil.

Soud zbavení nebo omezení způsobilosti změní nebo zruší, změní-li se nebo odpadnou-li důvody, které k nim vedly.

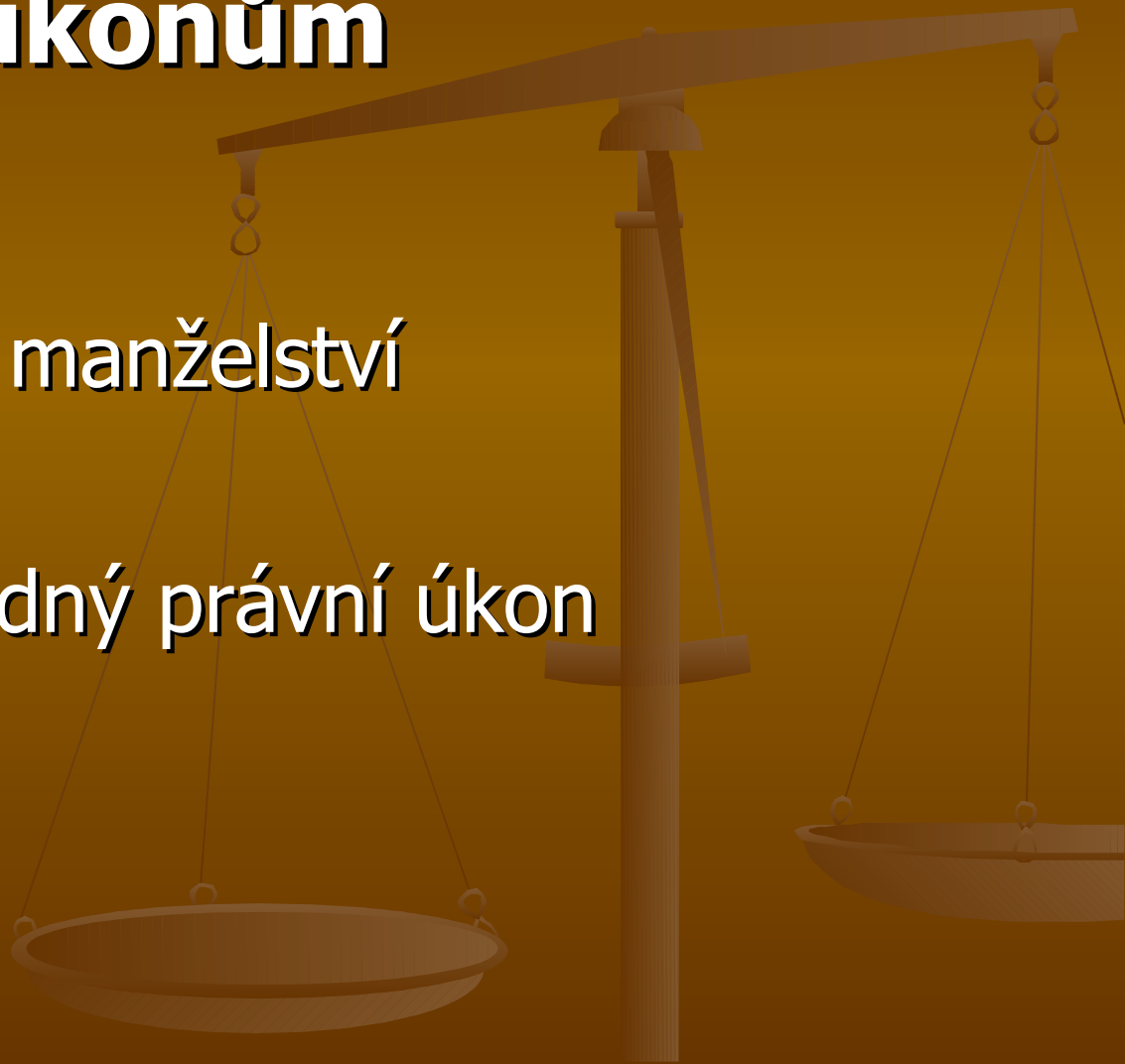
Omezení způsobilosti k právním úkonům

- Možnost uzavřít manželství s přivolením soudu
- Možnost činit právní úkony na které se omezení nevztahuje

Důsledky zbavení způsobilosti k právním úkonům

- Nemůže uzavřít manželství
- Nemůže činit žádný právní úkon

Neplatnost úkonu § 38

(1) Neplatný je právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům.

(2) Rovněž je neplatný právní úkon osoby jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou.

Rozsah omezení

- Soudy používají různé formulace od velmi širokého rozsahu omezení (např. je oprávněn samostatně disponovat finančními prostředky do částky např. 2000 Kč měsíčně a není oprávněn činit jiné právní úkony až po omezení vztahující se jen na dispozici s finančními částkami přesahujícími určitou částku.

Co je společné pro zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům

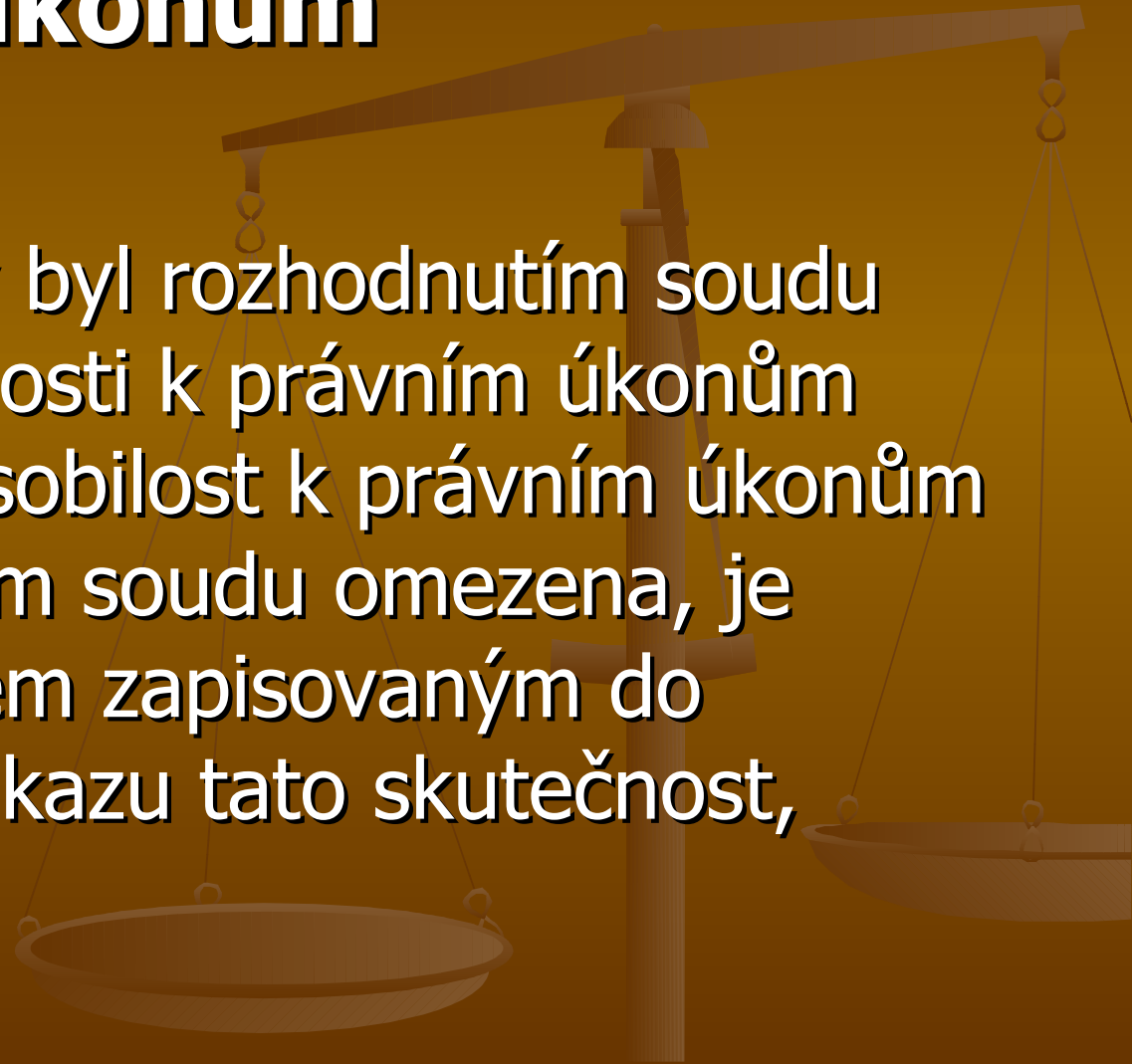
- Člověk, jehož způsobilost k právním úkonům byla omezena nebo jí byl zbaven, není oprávněn projevit právně relevantně svoji vůli v rozsahu daném omezením.
- Opatrovník není vázán názorem osoby, za kterou činí právní úkon.
- Činnost opatrovníka podléhá kontrole soudu a některé úkony nemůže učinit bez souhlasu soudu.

Základní problémy

- A priori se předpokládá neschopnost odpovědně posoudit určité situace, včetně ochoty nést důsledky.
- Jen málo fyzických osob je ochotno přijmout funkci opatrovníka, a proto je
 - velké množství institucionálních opatrovníků
 - velký počet osob, připadajících na jednoho opatrovníka, který je fyzickou osobou.

Informace o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům

- U občana, který byl rozhodnutím soudu zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena, je povinným údajem zapisovaným do občanského průkazu tato skutečnost,

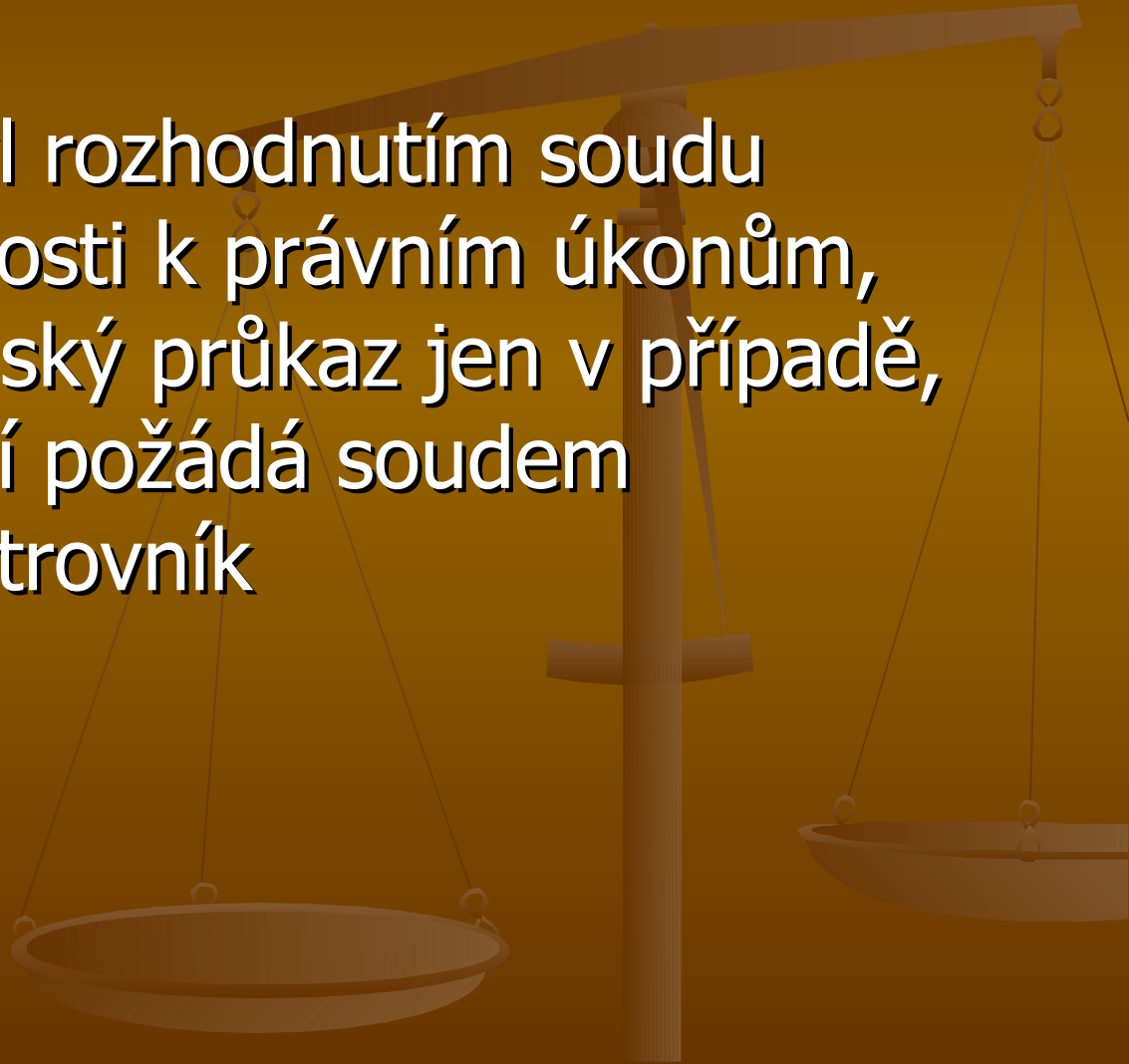

OP

- U občana zbaveného způsobilosti k právním úkonům též jméno, popřípadě jména, příjmení, rodné číslo a adresa místa trvalého pobytu opatrovníka. Je-li opatrovníkem ustanoven orgán místní správy, 3) popřípadě jeho zařízení, uvede se jeho název a sídlo.

OP

- Občan, který byl rozhodnutím soudu zbaven způsobilosti k právním úkonům, může mít občanský průkaz jen v případě, že o jeho vydání požádá soudem ustanovený opatrovník

ŘÍZENÍ O ZBAVENÍ ČI OMEZENÍ ZPŮSOBILOSTI

- Probíhá podle zákona č. 99/1963 Sb.
- Návrh může podat fyzická či právnická osoba
- Je stanovena povinnost osoby, podrobit se až 6týdennímu vyšetření ve zdravotnickém zařízení
- Ten, o jehož způsobilosti se jedná, musí mít zástupce nebo opatrovníka
- Náklady zásadně platí stát
- Kdo podá zjevně bezdůvodný návrh na zbavení či omezení způsobilosti je povinen nahradit náklady jak osobě tak jejímu zástupci i státu

NEDOBROVOLNÁ HOSPITALIZACE

Základní ustanovení

- § 23 a 24 zákona č. 20/1966 Sb., o zdraví lidu
- Zákon č. 99/1963 Sb., v platném znění, zejména § 191a – 191g, ale i § 35 a 81.

§ 23 Poučení a souhlas nemocného

- (4) Bez souhlasu nemocného je možné provádět vyšetřovací a léčebné výkony, a je-li to podle povahy onemocnění třeba, převzít nemocného i do ústavní péče
-
- a) jde-li o nemoci stanovené zvláštním předpisem, u nichž lze uložit povinné léčení,
-
- b) **jestliže osoba jeví známky duševní choroby** nebo intoxikace ohrožuje sebe nebo své okolí, anebo
-
- c) není-li možné vzhledem ke zdravotnímu stavu nemocného vyžádat si jeho souhlas a jde o neodkladné výkony nutné k záchraně života či zdraví,
-
- d) jde-li o nosiče.

§ 24

Převzetí nemocného bez jeho písemného souhlasu do ústavní péče z důvodů uvedených v § 23 odst. 4 je zdravotnické zařízení povinno do 24 hodin oznámit soudu, v jehož obvodu má sídlo. Převzetí se soudu neoznamuje, jestliže nemocný dodatečně ve lhůtě 24 hodin projevil souhlas s ústavní péčí.

Řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče

§ 191a

(1) Ústav vykonávající zdravotnickou péči (dále jen "ústav"), ve kterém jsou umístovány osoby z důvodů uvedených ve zvláštním předpise, je povinen oznámit (§ 191b) do 24 hodin soudu, v jehož obvodu ústav je, převzetí každého, kdo v něm byl umístěn bez svého písemného souhlasu.

(2) Je-li osoba, která byla přijata do zdravotnické péče se svým písemným souhlasem, omezena ve volném pohybu nebo styku s vnějším světem až v průběhu léčení, je ústav povinen učinit oznámení podle odstavce 1 do 24 hodin poté, co k takovému omezení došlo.

§ 191b

- (1) O každém, o němž je ústav povinen učinit oznámení podle § 191a (dále jen "umístěný"), zahájí soud, v jehož obvodu je ústav, řízení o vyslovení přípustnosti převzetí podle § 191a odst. 1 nebo omezení podle § 191a odst. 2 (dále jen "převzetí") a dalším držení v ústavu, ledaže převzetí a držení nařídil soud v jiném řízení.
- (2) Umístěný je oprávněn dát se jako účastník zastupovat v řízení zástupcem, jehož si zvolí; o tom a o svých dalších procesních právech a povinnostech (§ 5) musí být umístěný, pokud to jeho zdravotní stav dovoluje, poučen. Nezvolí-li si umístěný zástupce, ustanoví mu předseda senátu opatrovníka pro řízení z řad advokátů.

§ 191b

- (3) Soud provede důkazy potřebné pro posouzení, zda k převzetí došlo ze zákonných důvodů, vyslechně umístěného a ošetřujícího lékaře, popřípadě další osoby, o jejichž vyslechnutí umístěný požádá; tím není dotčeno právo soudu odmítnout provedení výslechu osob, které umístěný navrhl, není-li zřejmé, co může být výsledkem zjištěno. Jednání zpravidla není třeba nařizovat.
- (4) Do sedmi dnů ode dne, kdy došlo k omezení podle § 191a, soud usnesením rozhodne, zda k převzetí došlo ze zákonných důvodů (§ 191a odst. 1). K dodatečnému písemnému souhlasu osoby, která jeví známky duševní choroby či intoxikace a která je zároveň nebezpečná sobě nebo svému okolí, se v rámci již zahájeného řízení nepřihlíží.

§ 191c

(1) Usnesení podle § 191b odst. 4 se doručí umístěnému, ledaže ten podle vyjádření ošetřujícího lékaře není schopen chápat obsah takového rozhodnutí, dále jeho zástupci nebo opatrovníkovi pro řízení a ústavu. Toto usnesení vyhlásí soud do sedmi dnů ode dne, kdy došlo k omezení podle § 191a.

(2) Odvolání proti tomuto usnesení nemá odkladný účinek. Odvolat se může i ústav, bylo-li vysloveno, že převzetí se nestalo v souladu se zákonnými důvody.

(3) Ústav může umístěného propustit, i když soud vyslovil, že k převzetí došlo v souladu se zákonnými důvody.

§ 191d

(1) Jestliže soud vyslovil, že převzetí bylo v souladu se zákonnými důvody, a umístěný je nadále omezen ve styku s vnějším světem, pokračuje soud v řízení o vyslovení přípustnosti jeho dalšího držení v ústavu.

(2) Ke zjištění zdravotního stavu umístěného a zjištění, zda další držení umístěného v ústavu je či není nutné, soud ustanoví znalce. Znalcem nemůže být ustanoven lékař, který pracuje v ústavu, v němž je umístěný držen.

§ 191d

(3) Soud nařídí jednání, k němuž přizve umístěného (pokud podle vyjádření ošetřujícího lékaře nebo písemného znaleckého posudku je umístěný schopen vnímat průběh a význam jednání), jeho zástupce nebo opatrovníka pro řízení a ústav. Při jednání vyslechne znalce, podle okolností ošetřujícího lékaře, umístěného a provede popřípadě další vhodné důkazy.

(4) V rozsudku, který musí být vyhlášen do tří měsíců od výroku o přípustnosti převzetí do ústavu, rozhodne soud, zda další držení je přípustné a na jakou dobu. Ustanovení § 191c odst. 2 a 3 platí tu obdobně.

§ 191e

(1) Účinnost rozsudku podle § 191d odst. 4 zanikne uplynutím doby jednoho roku ode dne jeho vyhlášení, nebyla-li v něm určena lhůta kratší. Má-li být držení v ústavu prodlouženo nad tuto dobu, je nutno provést nové vyšetření a soud musí o povolení dalšího držení znovu rozhodnout. Ustanovení § 191c odst. 2 a 3 tu platí obdobně.

(2) Rozsudek podle odstavce 1 nebrání tomu, aby ústav propustil osobu drženou v ústavu před uplynutím doby uvedené v odstavci 1, ani tomu, aby opatrovnický soud učinil jiné opatření.

§ 191f

Umístěný, jeho zástupce, opatrovník a osoby jemu blízké mohou ještě před uplynutím doby, do které je držení přípustné, žádat o nové vyšetření a rozhodnutí o propuštění, je-li odůvodněna domněnka, že další držení v ústavu není důvodné. O způsobu projednání platí ustanovení § 191d odst. 2 až 4 obdobně. Zamítne-li soud opakovaně návrh na propuštění a nelze-li očekávat zlepšení stavu umístěného, může rozhodnout, že nebude konat další vyšetřování před uplynutím doby, po kterou bylo držení v ústavu povoleno.

§ 191g

Náklady řízení platí stát. Neplatí však náklady právního zastoupení, s výjimkou případů uvedených v § 30 odst. 2 tohoto zákona.

INFORMOVANÝ SOUHLAS

- Základním východiskem je opět ustanovení § 23 zákona č. 20/1966 Sb.
- Problematiku lze rozdělit do dvou časově odlišených částí.
 1. Zhruba do roku 2000 hovoří o souhlasu bez dalšího
 2. Období po roce 2000 pak používá pojem informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Definici pojmu obsahuje:

- Zákon č. 123/2000 Sb., o zdravotnických prostředcích a o změně dalších předpisů.
- Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů.

Dále je předmětem řady mezinárodních smluv a vnitrostátních prováděcích předpisů

§ 8(12) zákona č. 123/2000 Sb.

Informovaným souhlasem se rozumí dobrovolné a prokazatelné vyjádření vůle subjektu hodnocení, popřípadě jeho zákonného zástupce, podrobit se klinickým zkouškám za podmínek stanovených v písmenu i) tohoto odstavce; o těchto podmínkách musí být subjekt hodnocení předem poučen zkoušejícím. Informovaný souhlas musí trvat po celou dobu klinických zkoušek; v případě odvolání tohoto souhlasu subjektem hodnocení nelze v klinických zkouškách pokračovat. V případě, že se vyskytnou nové informace významné pro informovaný souhlas, musí být subjekt hodnocení zkoušejícím o těchto skutečnostech neprodleně poučen. Poučení musí být písemné, srozumitelné a v jazyce, kterému subjekt hodnocení dobře rozumí; toto poučení, které je součástí informovaného souhlasu, musí obsahovat

- a) odpovídající informaci o klinických zkouškách včetně jejich cíle,
- b) předpokládanou dobu trvání a účasti subjektu hodnocení při klinických zkouškách,
- c) popis zkoušeného zdravotnického prostředku,
- d) popis postupů, především zkušebních,
- e) informaci o možném přínosu klinických zkoušek pro subjekt hodnocení,
- f) informaci o předvídatelných rizicích a možných obtížích spojených s klinickými zkouškami,
- g) informaci o jiných možnostech léčby nebo diagnostiky,
- h) informaci o zpracování získaných osobních údajů subjektu hodnocení, včetně informace o zabezpečení důvěrnosti s tím, že tyto údaje mohou být přístupné osobám, které s nimi nebyly seznámeny v průběhu klinických zkoušek, a jen s jeho předchozím souhlasem,

- i) práva a povinnosti subjektu hodnocení, včetně
 1. práva subjektu hodnocení kdykoli odstoupit od klinických zkoušek a práva na informaci o způsobu a následcích jejich přerušování,
 2. práva na poskytnutí náhrad cestovních výdajů 14) a náhrad mzdy, platu nebo odměny z dohody o pracovní činnosti v důsledku účasti subjektu hodnocení na klinických zkouškách a
 3. práva na poskytnutí náhrady škody v případě újmy na zdraví subjektu hodnocení v důsledku jeho podrobení se klinickým zkouškám.

§ 51 h) zákona č. 378/2007 Sb.

informovaným souhlasem projev vůle k účasti v klinickém hodnocení, který

- 1. má písemnou formu,
- 2. je opatřen datem a vlastnoručním podpisem subjektu hodnocení,
- 3. je učiněn svobodně po obdržení podrobných informací o povaze, významu, dopadech a rizicích klinického hodnocení,
- 4. je příslušně zdokumentován,
- 5. je učiněn osobou způsobilou k jeho udělení, nebo, pokud tato osoba není k udělení informovaného souhlasu způsobilá, jejím zákonným zástupcem; pokud zmíněná osoba není schopna psát, je přípustný ústní souhlas učiněný za přítomnosti alespoň jednoho svědka; o udělení takového ústního souhlasu musí být pořízen písemný záznam;
- text informovaného souhlasu musí být srozumitelný a v jazyce, kterému subjekt hodnocení dobře rozumí; prováděcí právní předpis stanoví rozsah údajů uváděných v informovaném souhlasu a způsob jeho poskytnutí.

- Z uvedených ustanovení vyplývá, že obsah pojmu „informovaný souhlas“ je rozpracován pouze pro účely zkoušení nových zdravotnických prostředků a léčiv.
- Pokud jde o obecnou úpravu, zřejmě by ji bylo vhodné umístit do zákona o všeobecném zdravotním pojištění.
- Jako východisko lze považovat čl. 5 Úmluvy o lidských právech biomedicíně

Čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně

Obecné pravidlo

- Jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas.
- Tato osoba musí být předem řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích.
- Dotčená osoba může kdykoli svobodně svůj souhlas odvolat.

DĚKUJI ZA POZORNOST

JUDr. Jan Hutař